

КОМБИНИРАНЕ НА ДОБИВ НА ИНЕРТНИ МАТЕРИАЛИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА МЕСТООБИТАНИЯ С ВИСОКА КОНСЕРВАЦИОННА СТОЙНОСТ

1. ОБОСНОВКА

В Цяла Европа и у нас природните екосистеми и местообитания през последните сто години драстично са съкратили своята площ. Въпреки, че скоростта на унищожаването на тези местообитания се е забавила леко през последните 20 години в следствие на Общото европейското природозащитно законодателство, то тя не е преустановена. Освен това част от природните местообитания с висока консервационна стойност са унищожени до степен при която трудно може да се запази равновесието на популациите в тях и да се гарантира устойчиво им бъдеще.

Експертите от 30 години алармират, че някои природни местообитания в Европа са деградирали или съкратили площта си до степен, че стандартните природозащитни инструменти като Натура 2000 и друго национално законодателство не могат да гарантират бъдещето им. Необходимо е ново мощно законодателство, което да задължи страните не само да опазват и съхраняват (както беше до сега), но и да създават на ново редки и застрашени екосистеми и местообитания (екологично възстановяване).

По-добре късно, отколкото никога. Вече можем да се поздравим с новия европейски закон за възстановяване на природата: **РЕГЛАМЕНТ (ЕС) 2024/1991 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 24 юни 2024 г. относно възстановяването на природата.** Законът е в сила за ЕС и България от 20 юли 2024 г. Според този закон страните се задължават да положат усилия за екологичното възстановяване на застрашени природни местообитания.

Всички предложени за възстановяване местообитания от нас са с най-висок приоритет по новия закон. Те са с най-висок приоритет и според българската нормативна база. Ако предложението бъде реализирано, освен пряката полза за българската природа и ландшафт страната ще отчете и актив за изпълнение на целите на новия европейски закон.

2. ИЗБРАНИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ ТИПОВЕ РАСТИТЕЛНИ МЕСТООБИТАНИЯ И ГНЕЗДОВИ МЕСТООБИТАНИЯ НА РЕДКИ И ЗАСТРАШЕНИ ВИДОВЕ ПТИЦИ

2.1 Възстановяване на основен тип растително местообитание 3150 (Естествени или полуестествени мезотрофни до еутрофни езера и блата с макрофитна растителност). Хабитатът е с високо консервационно значение и е включен в Приложение 1 на ЗБР и Директива на ЕС: 92/43.

Характеристика на местообитанието

Хидрофитните съобщества са много разнообразни, често формират комплекс с хигрофитни съобщества, например **пояси и петна от тръстика (*Phragmites australis*), папур (*Typha spp.*), камъш (*Scirpus lacustris*) и високи острици (*Carex spp.*)**.

Наред с доминиращите комплекси от папур, може да се изброят и три други типа:

- **Свободно плаваща по водната повърхност растителност** (съюз *Lemnion minoris* и *Hydrocharition*). Тук влизат разнообразни ценози на *Hydrocharis morsus-ranae*, *Lemna gibba*, *L. minor*, *L. trisulca*, *Salvinia natans*, *Spirodela polyrhiza*, *Stratiotes aloides*, *Wolffia arrhiza*, широко разпространени в езерата, блата и изкуствени водоеми (канали, язовири);
- **Вкоренена на дъното растителност с плаващи на повърхността листа** напр. водни лилии (съюз *Nymphaeion albae*). Разнообразни типични хидрофитни ценози, развиващи се при дълбочина на водния слой около 1–1,5 (2) m и при тинесто дъно, смесени или доминирани от *Nuphar lutea*, *Nymphaea alba*, *Nymphoides peltata*, *Persicaria amphibia*, *Potamogeton natans*, *Trapa natans*;
- **Подводна растителност** (съюзи *Magnopotamion* и *Parvopotamion*). Това са съобщества, които се срещат предимно в по-чисти и дълбоки водоеми, често с чакълесто или песъчливо дъно, смесени или доминирани от *Ceratophyllum demersum*, *C. submersum*, *Elodea canadensis*, *E. nuttallii*, *Myriophyllum spicatum*, *M. verticillatum*, *Najas marina*, *N. minor*, *Potamogeton crispus*, *P. gramineus*, *P. lucens*, *P. perfoliatus*, *P. pusillus*, *P. trichoides*, *Zannichellia palustris*. Повечето видове от този подтип са широко разпространени в най-разнообразни по произход водоеми (блата и езера, язовири, отводнителни канали, рибарници и др.).

Площта от мин. 200-300 дка на бъдещото езеро дава възможност да се възстановят повечето компоненти и определя неговата висока ландшафтна стойност.

Ситуирането на находището на територията на Защитена зона за птиците „Бесапарски ридове“ и близостта на защитените зони по местообитанията - р. Марица и р. Луда Яна ще допринесе за значимо обогатяване на тяхното биоразнообразие.

Този тип крайречни езера са били част от заливната тераса на р. Марица. През последните 70 години те са били почти унищожени основно заради корекцията и изграждането на диги на реката.

Територия за реализация – цялата площ на езерото (баластриерата). Само формациите от папур и тръстика ще се реализират на остров (заливна тераса) с площ от мин. 3,4 дка.

2.2 Възстановяване на местообитания 92A0 и 91E0 (заливни и крайречни гори) включени в приложение 1 на ЗБР с основно предназначение създаване на гнездово местообитание на смесена чаплова колония с участието на ибиси и лопатари.

Характеристика на местообитание 92A0

Крайречни горски съобщества в средиземноморския басейн, доминирани от Salix alba, Salix fragilis, Populus alba, Populus nigra. В дървостоя единично участие имат Quercus robur, Alnus glutinosa и Ulmus minor, а в храстовия етаж – Cornus sanguinea, Viburnum opulus и Frangula alnus. Разпространени са на преовлажнени места край реките Марица, Струма, Места, Тунджа и техните притоци.

Характеристика на местообитание 91E0

Акцент тук поставяме на подтиповете с доминиране на:

Б) Крайречни съобщества на Alnus glutinosa и/или Alnus incana в горните и средните течения на реките (Alnion incanae), и

В) Крайречни заливни гори или галерии, доминирани основно от Salix alba, Populus alba и Populus nigra и по-малко от Salix fragilis, които принадлежат към съюза Salicion albae.

Територия за реализация – изграждане на остров с площ от мин. 2 дка разположен в централните части на езерото.

2.3 Привличане и подпомагане формирането на смесена колония от три вида чапли и в следствие на блестящи ибиси и бели лопатарки. (тази дейност е с най-висок приоритет)

Обект на нашето предложение са 5 вида редки птици с висок или с критичен природозащитен статус (нощна чапла, малка бяла чапла, гривеста чапла, блестящ ибис и бяла лопатарка). Тези птици гнездят заедно в смесени колонии на защитени от човешко безпокойство места, най-често на **острови в реки или езера**.

Основание за избор. Заплахи.

Най-голямата влажна зона във вътрешността на страната е системата от 100 хил. дка оризища и 62 микроязовира разположени в Пловдивско-Пазарджишкото поле на Горнотракийската низина. Този, макар и до голяма степен създаден от човека ландшафт е огромна потенциална хранителна база не само за чапловите птици. Въпреки избиванията през средата на миналия век, тази хранителна база е поддържала многократно по-висока численост на тези птици. По непубликувани данни числеността на гнездящите двойки през 50-те и 60-те години е била от 4000 до 6000. Дори в края на 70-те имаше най-малко три големи колонии с обща численост над 2200 двойки. Следващите десетилетия (до 2009 г.) числеността спада от 600 до 200 двойки!.

Рязко е съкратен и видовият състав. Още през 1958 г. изчезва като гнездящ вид в Тракийската низина бялата лопатарка, а през 1982-ра и блестящия ибис. От 120 двойки през 70-те и 80-те, гривестата чапла намалява на 3-6 двойки през 1996-2009 г.

Какви са причините за четирикратното спадане на числеността на колониално гнездящите птици след края на 70-те? Резултатите от проведените проучвания съвсем ясно показват, че прякото избиване в района на рибовъдните стопанства не е била първостепенната причина за това. Нашите изследвания показват, че водеща причина за критичното състояние на тези пет вида птици с европейско консервационно значение е безпокойството и прогонването им от гнездовите колонии най-често от арендатори на язовири.

Подпомагането на гнездовите местообитания на 5 вида колониално гнездящи птици с европейско природозащитно значение и възможността да се съчетае изграждането на остров в хода на експлоатацията на бъдещата баластриера са мотивите ни за избор на обекта за възстановяване.

Територия за реализация – На острова описан в т. 2.2

2.3 Възстановяване на гнездово местообитание на наземно гнездящи редки птици (рибарки, дъждосвирци и др.)

Наземно гнездящите видове птици от разред дъждосвирцови са с висок природозащитен статус. Най-значимата причина за това е голямата уязвимост на гнездовите им местообитания, както от човешко безпокойство така и от хищници. Затова типичните им местообитания са голи пясъчни коси или острови. Това гарантира естествена преграда и ограничава достъпът до гнездата им. В тази връзка предложението предвижда изграждането на пясъчен остров (гнездово местообитание) и привличане гнезденето на четири вида редки птици с висок природозащитен статус (речен дъждосвирец, речна рибарка, стридояд и турилик).

Територия за реализация – изграждане на остров с пясъчно покритие с площ от мин. 0.8 дка разположен в централните части на езерото.

3. СТРУКТУРА, ДЕЙНОСТИ И ПРЕДЛОЖЕНИ МЕРКИ.

Забележка: Тук сме маркирали само основните обекти на възстановяването и мерките за задържане на еутрофикацията. За тази част е необходимо подробно проектиране което да стане неразделна част от работния проект. Там ще бъде подробно разработена структурата, конструкцията и технологията за изграждане на островите.

3.1 Структура на обектите за възстановяване

Инвеститорът приема в хода на разработването на находището за пясък и баластра да изгради гнездови и миграционни местообитания на редки и защитени от закона птици, както и местообитания по Приложение 1 на Закона за биологичното разнообразие и Директивата на ЕС за хабитатите.

Предвижда се в централните части на водоема да се оставят и оформят **допълнително три типа малки острова с обща площ минимум 6.2 дка.**

На **първият** от островите с площ на надводната част мин. 2 дка, се предвижда създаването (възстановяването) на хабитати 92A0 и 91E0 (заливни и крайречни гори), включени в приложение 1 на ЗБР с основно предназначение **създаване на гнездово местообитание** на смесена чаплова колония с участието на ибиси и лопатари.

Размери на острова: Задължителни параметри: надводна площ – мин. 2000 кв.м. и ширина макс. 20 метра. *Забележка: всички останали параметри (наклони, трамбоване и*

др.) трябва да се детайлизират след провеждане на експертна среща с проектантите на работния проект на баластриерата.

Вторият „остров“ е основа за възстановяване на част от местообитание 3150 и представлява залята тераса с площ мин. 3.4 дка изграден за въвеждане на папура (*Typha*) като основна формация и като съпътстващи растения от съюзите *Magnopotamion* и *Parvopotamion*, *Lemnion minoris*, *Hydrocharition*, *Nymphaeion albae* и др. Тук освен възстановяването на застрашеното местообитание 3150, основната цел е да се създаде **гнездово местообитание** на 10 вида редки птици (лебеди, гмурци, водни дърдавци, лиски, малък воден бик, тръстиков блатар и др.)

Размери на острова: Задължителни параметри: надводна площ – мин. 3400 кв.м. и ширина макс. 30 метра. Забележка: всички останали параметри (наклони, трамбоване, и др.) трябва да се детайлизират след експертна среща с проектантите на работния проект на баластриерата.

Третият остров с надводна площ мин. 0.8 дка. е изграден в надводната си част от дълбок слой (мин. 80 см) пясък и дребен чакъл. Основната цел е да осигури гнездово местообитание на наземно гнездящи редки птици (рибарки, дъждосвирци и др.).

Размери на острова: Задължителни параметри: надводна площ – мин. 800 кв.м. и ширина макс. 22 метра. Забележка: всички останали параметри (наклони, трамбоване и др.) трябва да се детайлизират след експертна среща с проектантите на работния проект на баластриерата.

3.2 Мерки за управление и за забавяне на скоростта на еутрофикацията и сукцесията.

Предложението включва и поетапното въвеждане на **допълнителни консервационни мерки** и видове, които да забавят еутрофикацията и да осигурят миграционни и зимовни местообитания на дълъг списък от видове птици с критичен и висок природозащитен статус.

Основни мерки за **поддържане на еутрофикацията**, които ще се въвеждат са:

- Осигуряване на **защита от навлизане на скатни или канални замърсени** с торове или друга органика води. Това действие няма да изисква допълнителни разходи, тъй като поради естеството на добива, по периметъра е предвидено натрупване на материал от т.нар. откривка.
- На шестата година, след като е прекратен добива и е напълно завършило възстановяването, трябва да се направи **експертна оценка** за скоростта на еутрофикацията и да се препоръчат мерки за **нейното забавяне**, като например **въвеждане на риби** хранещи се с фитопланктон (бял толстолоб). Посадките трябва

да са определени от конзервационен експерт, а не рибовъд. Началната посадка да не надвишава 10 бр. еднолетки или едногодишни на дка.

- Ако след осмата година или по-рано се установи масово покриване на повърхността от водна леща или дяволски орех, трябва да се направи експертна оценка за необходимостта от ограничаване на биомасата чрез въвеждане на бял амур (риба хранеща се с висша водна растителност). Тук определянето на посадката е критично важно да се извърши от експерт, защото при грешка може да се унищожи цялото съобщество от свободно плаваща растителност. Началната посадка не бива да надвишава 4 бр. едногодишни риби на дка.
- Още на първата година след изграждане на пясъчния остров трябва да започне редовното му плевене. Това е необходимо за да не обраства острова и да загуби способността си да осигурява гнездово местообитание на наземно гнездящите видове. Плевенето се извършва два пъти годишно – в средата на април и средата на юли. Ако не се пропуска година плевенето е лесно и отнема не повече от един човек на ден общо.

4. СЪГЛАСУВАНЕ И СЪОТВЕТСТВИЕ С НОРМАТИВНАТА БАЗА.

Предвидените дейности са напълно съгласувани със Закона за биологичното разнообразие и Директивите на ЕС: 92/43/ (за местообитанията) и 2009/147/ЕО (за птиците).

Предложените дейности и мерки могат да бъдат определени като част от задълженията на страната по току що влезлия в сила нов европейски закон за възстановяване на природата – (Регламент (ЕС) 2024/1991 на Европейския парламент относно възстановяването на природата).

5. ИЗБРАНИ МЕТОДИ, ПОДХОДИ И ТЕХНОЛОГИИ

Забележка: Тук сме маркирали само основните подходи и достигнатия опит. За тази част е необходимо подробно проектиране, което да стане неразделна част от работния проект. Там ще бъдат подробно описани всички специфични подходи и технологии, както и реда на поэтапното им приложение.

Предложената концепция, дейности и мерки за възстановяване на хабитати и видове се базират на дългогодишния опит на Зелени Балкани при възстановяването на популациите на критично застрашени видове в т.ч. и от същия тип като тук описаните.

Изградили сме: голям изкуствен остров в 33 яз. Конуш; три големи острова в 33 Поморийско езеро; заливни и крайречни гори на Дунав, Марица и с. Конуш. Всички тези острови бяха в последствие заети и сега се обитават от най-големите птичи колонии. Тези острови и съоръжения бяха изградени наново в езера и язовири, което изискваше много високи разходи. В настоящето предложение **се съчетават добива на пясък и баластра с изграждане на островите** и заливните тераси (при движението на машините и процеса назад, островите се оформят постепенно с напредването на добива). Съчетаването на добива с изграждането на островите намалява десетократно разходите! Това съчетаване на практика е иновация на Зелени Балкани в консервационно възстановителната дейност в България.

Забележка: *Подробното описание на специфичните технологии за екологично възстановяване свързани с поэтапното въвеждане на: растения, животни, залесяване, привличане на колонии с макети, и много други е голямо по обем и ще бъде разработено допълнително като част от работния проект.*

6. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

Постигането на описаните по горе действия и мерки ще доведе до значително положително влияние върху биологичното и ландшафтно разнообразие.

Постижими са следните резултати – подредени по консервационна и ландшафтна значимост:

- Популациите на мин. пет редки вида птици (нощна, малка бяла, гривеста чапла, бяла лопатарка и блестящ ибис) с критичен и застрашен природозащитен статус ще бъдат пряко подпомогнати чрез създаденото на ново гнездово местообитание.
- Възстановен хабитат 3150 с високо консервационно значение, включен в приложиние 1 на ЗБР и Директива на ЕС: 92/43 (Естествени или полуестествени мезотрофни до еутрофни езера и блатата с макрофитна растителност). Площта от 200 -300 дка на възстановения хабитат определя неговото консервационно значение. Непосредствената близост със 33 Марица ще допринесе за значимо обогатяване на нейното биоразнообразие.
- Създаден напълно нов **ландшафт**. От ландшафт с много ниска естетическа и природна стойност (открити земеделски земи) се преобразува в ландшафт с най-

висока естетическа и природна стойност (езеро с водни лилии, островни гори, и птичи колонии). Езерата с водни лилии и птичи колонии са отлични обекти за национален и местен туризъм.

- Новосъздадено **гнездово местообитание на мин. десет редки вида птици** с висок природозащитен статус (лебеди, гмурци, водни дърдавци, малък воден бик, тръстиков блатар и др.) във възстановени обраствания от папур и плаваща растителност.
- Пряко подпомогнати гнездови популациите на мин. **четири вида редки наземно гнездящи птици** с висок природозащитен статус (речен дъждосвирец, речна рибарка, стридояд и турилик), чрез създаденото ново гнездово местообитание – пясъчен остров.
- Възстановени хабитати с високо консервационно значение – **92A0 и 91E0**, включени в приложение 1 на ЗБР и Директива 92/43 (заливни и крайречни гори).
- Значимо **увеличаване на биологичното разнообразие** предмет на опазване от защитените зони от мрежата Натура 2000, като резултат от възстановените редки растителни съобщества и привлечените от тях мин. 50 вида гнездящи и зимуващи птици.

7. Снимки илюстриращи очакваната ландшафтна визия и избрани видове за възстановяване.

7.1 На края на материала на този линк може да видите примерни снимки как би изглеждало възстановеното местообитание <http://e-ecodb.bas.bg/rdb/bg/vol3/04C1.html>

7.2. Снимки на видове птици обект на възстановяване.

Гривеста чапла (*Ardeola ralloides*) © Христо Николов

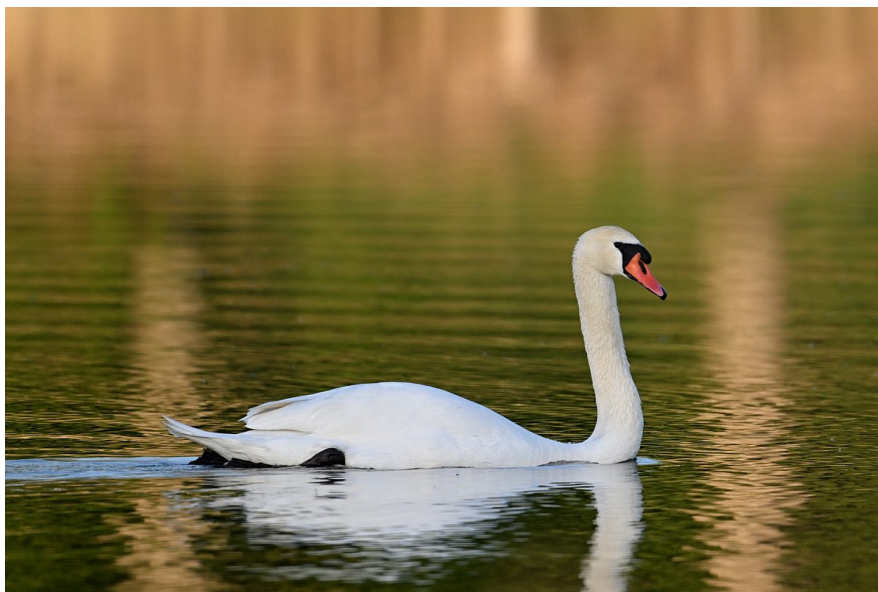
Малка бяла чапла (*Egretta garzetta*) © Христо Николов

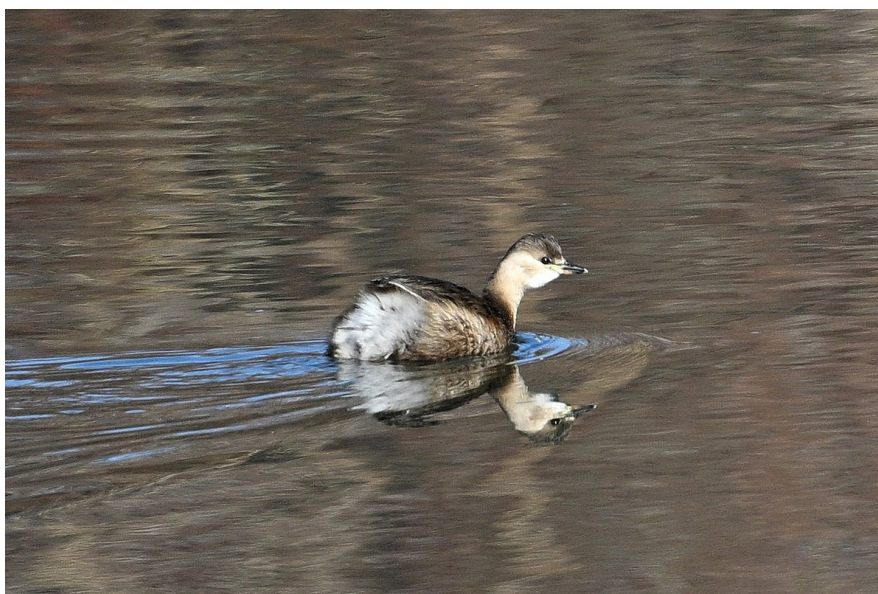
Нощна чапла (*Nycticorax nycticorax*) © Христо Николов

Блестящ ибис (*Plegadis falcinellus*) © Христо Николов

Ням лебед (*Cygnus olor*) © Христо Николов

Малък гмурец (*Tachybaptus ruficollis*) © Христо Николов

Речна рибарка (*Sterna hirundo*)

Речен дъждосвирец (*Charadrius dubius*)

Август 2024 г.

Изготвил: Христо Николов. Сдружение Зелени Балкани